

ԿԱՐԾԻՔ

Սառա Մալեք Մոհամմադիի

**«Թեհրանի թատրոնների ճարտարապետությունը՝ տարածաշրջանի հայկական
թատրոնների համեմատությամբ»**

ատենախոսության վերաբերյալ, ներկայացված ԺԸ.00.01 - «Ճարտարապետություն և
ճարտարապետական դիզայն» մասնագիտությամբ արվեստագիտության թեկնածուի
գիտական աստիճանի հայցման համար

Սառա Մալեք Մոհամմադիի ատենախոսությունը նվիրված է ԻԻՀ մայրաքաղաք
Թեհրանի թատերական շենքերի ճարտարապետության զարգացման
ուսումնասիրությանը՝ տարածաշրջանի հայկական թատրոնների համեմատության
համատեքստում, որտեղ կողք-կողքի ներկայացվում են Կ. Պոլսի, Երևանի, Թբիլիսիի ու
Բաքվի թատրոնները՝ 19-րդ դարավերջից 20-րդ դարասկիզբն ընկած
ժամանակահատվածում: Ատենախոսության թեման արդիական է և իր գիտական
համատեքստով՝ նորովի:

Հետազոտողի կողմից վերցված պատմական ժամանակահատվածը, այն է՝ 19-րդ
դարավերջից մինչ 20-րդ դարասկիզբը, իրավամբ հետաքրքիր տրանսֆորմացիաների
ժամանակաշրջան է ինչպես Իրանի, այնպես էլ՝ տարածաշրջանային հարևան երկրների
առումով, ինչպես պատմական-քաղաքական, սոցիալ-տնտեսական, այնպես էլ՝
քաղաքաշինական ու ճարտարապետական զարգացումների տեսանկյունից:

Թատերական շենքերի ճարտարապետության ուսումնասիրությունն ամբողջական
է դառնում, երբ քննության են առնվում ներկայացվող երկրների պատմական,
ճարտարապետական արդի մոտեցումները՝ ժամանակի միջազգային
հետաքրքրությունների համատեքստում: Անշուշտ, Թեհրանի թատերական շենքերը,
որոնք կառուցվել են վերջին 130 տարիների ընթացքում, համարվում են համաշխարհային
արվեստի և տարածաշրջանի ավանդական ճարտարապետության կարևոր մասը՝
ունենալով տեղական՝ ազգային արմատներ, և դրսևորվելով համաշխարհային

հետաքրքրությունների խաչաձևման բովուժ:

Աշխատության մեջ հետազոտողը դիտարկել է Իրանի և տարածաշրջանի բնակավայրերում գտնվող թատրոնները, դրանց հորինվածքն ու ոճը, պարսկական ու իսլամական, արևելյան, ռուսական ու եվրոպական տարրերը, ինչպես նաև՝ բուն ազգային տեղական, և հատկապես՝ հայկական գաղթավայրային առանձնահատկությունները:

Ատենախոսն ընդգծում է, որ իր ուսումնասիրությունը կատարված է տարածաշրջանային երկրների հայկական թատրոնների հետ համեմատության համատեքստում, ինչը, անշուշտ, բարձրացնում է աշխատանքի գիտական արժեքը:

Հատկանշական է, որ հեղինակը բավականին ընդգծված կերպով կարևորում է հայկական համայքների դերն ինչպես թատերական արվեստում, այնպես էլ՝ թատրոնի շենքերի ճարտարապետական, տիպաբանական, հորինվածքային, նախագծման, ինտերիերի ու էքստերիերի առկա նորարարական հետաքրքրությունների ֆոնի վրա, ինչը, հետազոտողի համոզմամբ, չափազանց բնորոշ է ժամանակի թատերական զարգացումներին ինչպես աշխարհում ընդհանրապես, այնպես էլ ներկայացվող տարածաշրջանում: Այստեղ ակտիվ գործունեություն ծավալած հայկական թատերախմբերը, որոնք ներկա էին նաև Թեհրանում, համապատասխանաբար յուրահատուկ երանգ են հաղորդել թեհրանյան թատրոնների ճարտարապետությանը և թատերական արվեստին ընդհանրապես:

Ատենախոսությունը կառուցված է գիտական աշխատությունների ընդունված չափանիշներով: Օգտագործված բազմալեզու գրականության ցանկն ու հավելվածն իր աղյուսակներով, գրաֆիկական մասով ու լուսանկարներով, առավել ընդգծում է կատարված աշխատանքի ծավալուն և աշխատված լինելու հանգամանքը:

Ատենախոսության տեքստային մասը բաղկացած է նախաբանից, երեք գլուխներից, եզրակացություններից: Ներածության մեջ ասպիրանտը հիմնավորվել է ատենախոսության թեմայի արդիականությունը, նշել նպատակն ու խնդիրները, գիտական մշակվածության աստիճանը, ներկայացրել գրականության տեսությունը, ձևակերպել աշխատության գիտական նորույթը:

Առաջին գլխում հետազոտողն ընդհանուր գծերով անդրադարձել է թատրոնի 2500 տարվա պատմական ընթացքին՝ սկսելով անտիկ թատրոնից և հասնելով ժամանակակից թատերաշինության նվաճումներին: Այստեղ նա ընդհանուր տեղեկություններ է հաղորդում, ինչպես Թեհրանի թատերական շենքերի, այնպես էլ՝ միջազգային օրինակների, դրանց համաշխարհային ճարտարապետության ծավալատարածական ու գեղագիտական չափանիշների վերաբերյալ: Համառոտ, բայց ընդգրկուն կերպով ներկայացրել է նաև թատրոնի շենքերի հիմնական ֆունկցիոնալ տարրերի բացատրությունը:

Երկրորդ գլխում հետազոտողը ներկայացնում է հայ համայնքի ներդրած ավանդը թատերարվեստի ու թատերաշինության զարգացման ոլորտներում, ինչպես Թեհրանում և ընդհանրապես Իրանի հայաշատ քաղաքներում (Թավրիզ, Ջուղա, Ռաշտ), այնպես էլ՝ տարածաշրջանի հայտնի բնակավայրերում՝ Երևանում, Թբիլիսիում, Բաքվում, Կ.Պոլսում:

Երրորդ գլխում հետազոտողը տալիս է Թեհրան քաղաքի աշխարհագրական տեղակայման, պատմական ու մշակութային կյանքի զարգացման և քաղաքաշինական տրանսֆորմացիայի մասին համառոտ ակնարկ, ներկայացնում Թեհրանի Լալեհգար փողոցի հիմնադրման, կառուցապատման ու մշակութային զարգացման մանրամասները, նրա դերը թատերական շենքերի և թատերական արվեստի զարգացման համատեքստում: Գլխում հետազոտողը մանրամասն ներկայացնում է Թեհրանի թատերական շենքերի տիպաբանական առանձնահատկությունները՝ միջազգային զուգահեռներով: Նրա կատարած ուսումնասիրությունը կենտրոնանում է Թեհրանի տարածքում ընտրված և ներկայումս գործող 13 թատերական շենքերի վրա, որոնք են Քաղաքային թատերական համալիրը, Սանգլաջ, Մեհրաբ, Մոլավի, Վահդաթ, Ֆիրդուս, Հոնար թատրոնները, Թեհրանի արվեստի կենտրոնը, Իրանշահր, Բահման, Նիավարան թատրոնները, Տիկնիկային թատրոնի կենտրոնն ու Արարատ մշակույթի կենտրոնը՝ ներկայացնելով դրանց հորինվածքային առանձնահատկություններն ու մանրամասները, այդ թվում՝ հատակագծային ընդհանուր լուծումները, նախասրահային և դահլիճային մասերի

գործառույթները, դրանցում ներգրավված բեմերի տեսակները, դերասանական հատվածների ներգրավման զանազան մոտեցումները, տեխնիկական և տեխնոլոգիական ու այլ օժանդակ մասերի տեղաբաշխումն ու հարմարությունների ստեղծումը և այլն:

Եզրակացություններում հետազոտողը կատարել է ուսումնասիրվող թեհրանյան թատրոնների յուրահատկությունների վերհանում, այդ թվում՝ ուսումնասիրվող շենքերի՝ զարգացման, տիպաբանական (դահլիճների և բեմական մասերի տեսակները, ֆունկցիոնալ լուծումներ, դիտելիության ու ակուստիկ առանձնահատկություններ), հորինվածքային (հարմոնիա՝ առանցք, հորինվածքի կենտրոն և հիերարխիա), դետալի (բացվածքներ, կրող մասերի գեղատեսության կամ արխիտեկտոնիկություն, տեղական և ժամանակակից միջազգային ոճական առանձնահատկություններով բնութագրվող հարդարանքի, ինչպես նաև զարդարվեստի) բնութագրումը:

Ատենախոսությունը, ներկայացված դրվածքով, միանգամայն համոզիչ է դարձնում թեհրանյան թատրոնների, առաջին հայացքից տարրաբնույթ թվացող միասնականությունը: Փաստորեն, թեհրանյան թատրոնների գոյություն ունեցող նկարագրական բնույթի աշխատությունները, մինչ այժմ հեռու են սոցիալական սահմանափակումների դերը պարզաբանելուց, որ հաղթահարվեց հայկական թատերախմբերի ներկայությամբ: Կուզեի ասել, որ հայկական գաղթավայրերի թատերական շրջայցերի խորքով թեմայի համեմատական վերլուծությունը, աշխատությունում մեթոդականորեն իրար հետ շաղկապել է միջազգային թատերական կյանքի տվյալները, տարածքայինի և թեհրանյան միջավայրի իրականության հետ՝ վերհանելով Թեհրանի թատրոնների ճարտարապետության ազգայինի և միջազգայինի միահյուսման գործընթացները:

Անձամբ բարձր կարծիքի եմ ներկայացված ատենախոսության մասին: Որքան էլ ատենախոսությունում կան սակավաթիվ տեխնիկական բնույթի թերություններ և վրիպակներ, դրանք բոլորովին չեն նսեմացնում կատարված ծավալուն աշխատանքի արժեքն ու նորույթը: Ներկայացված աշխատանքը պատշաճ մակարդակով իրականացված գիտական հետազոտություն է, որը հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ

